



Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 14ης Μαρτίου 2019 *

«Προδικαστική παραπομπή – Δικαίωμα στην οικογενειακή επανένωση – Οδηγία 2003/86/EK – Άρθρο 16, παράγραφος 2, στοιχείο α' – Άρθρο 17 – Ανάκληση της άδειας διαμονής μέλους της οικογένειας υπηκόου τρίτης χώρας – Καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες – Οδηγία 2003/109/EK – Άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο α' – Απώλεια του καθεστώτος αυτού – Απάτη – Άγνοια της απάτης»

Στην υπόθεση C-557/17,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Raad van State (Συμβούλιο της Επικρατείας, Κάτω Χώρες) με απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2017, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 22 Σεπτεμβρίου 2017, στο πλαίσιο της δίκης

Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie

κατά

Υ. Ζ.,

Ζ. Ζ.,

Υ. Υ.,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους Τ. von Danwitz, πρόεδρο του έβδομου τμήματος, προεδρεύοντα του τέταρτου τμήματος, Κ. Jürimäe, Κ. Λυκούργο (εισηγητή), Ε. Juhász και C. Vajda, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Mengozzi

γραμματέας: M. Ferreira, κύρια διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 5ης Ιουλίου 2018,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- οι Υ. Ζ., Ζ. Ζ. και Υ. Υ., εκπροσωπούμενοι από τους M. Strooij και A. C. M. Nederveen, advocaten,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις M. K. Bulterman και M. H. S. Gijzen καθώς και από τον J. M. Hoogveld,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

- η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον B. Majczyna,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον R. Troosters και την C. Cattabriga,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 4ης Οκτωβρίου 2018,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 16, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86/EK του Συμβουλίου, της 22ας Σεπτεμβρίου 2003, σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης (ΕΕ 2003, L 251, σ. 12), και του άρθρου 9, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/109/EK του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2003 σχετικά με το καθεστώς υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες (ΕΕ 2004, L 16, σ. 44).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, του Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie (Υφυπουργού Ασφάλειας και Δικαιοσύνης, Κάτω Χώρες) (στο εξής: Υφυπουργός) και, αφετέρου, των Υ. Ζ., Ζ. Ζ. και Υ. Υ. (στο εξής, αντιστοίχως: πατέρας, γιος και μητέρα), σχετικά με αποφάσεις του Υφυπουργού με τις οποίες ανακάλεσε τις άδειες διαμονής που είχαν χορηγηθεί στους Υ. Ζ., Υ. Υ. και Ζ. Ζ., διατάσσοντάς τους να εγκαταλείψουν αμέσως την επικράτεια των Κάτω Χωρών και απαγορεύοντας την επιστροφή τους.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης.

Η οδηγία 2003/86

- 3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 2 και 4 της οδηγίας 2003/86 έχουν ως εξής:

«(2) Τα μέτρα που αφορούν την οικογενειακή επανένωση θα πρέπει να θεσπίζονται σύμφωνα με την υποχρέωση προστασίας της οικογένειας και σεβασμού της οικογενειακής ζωής που αναφέρεται σε πολλές πράξεις διεθνούς δικαίου. Η παρούσα οδηγία σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και τηρεί τις αρχές που αναγνωρίζονται ιδίως από το άρθρο 8 της ευρωπαϊκής σύμβασης για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και από το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

[...]

(4) Η οικογενειακή επανένωση αποτελεί απαραίτητο μέσο προκειμένου να καταστεί δυνατός ο οικογενειακός βίος. Συμβάλλει στη δημιουργία κοινωνικοπολιτιστικής σταθερότητας που διευκολύνει την ενσωμάτωση των υπηκόων τρίτων χωρών στα κράτη μέλη, γεγονός που επιτρέπει εξάλλου την προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής που αποτελεί θεμελιώδη στόχο της Κοινότητας, όπως αναφέρεται στη συνθήκη.»

4 Κατά το άρθρο 1 της οδηγίας αυτής:

«Ο σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι να καθορίσει τους όρους υπό τους οποίους μπορούν να ασκούν το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης οι υπήκοοι τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στην επικράτεια των κρατών μελών.»

5 Το άρθρο 2 της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

[...]

γ) “συντηρών”: υπήκοος τρίτης χώρας που διαμένει νόμιμα σε κράτος μέλος και υποβάλλει, ο ίδιος ή τα μέλη της οικογένειάς του, αίτηση οικογενειακής επανένωσης προκειμένου να επανενωθούν μαζί του/της·

δ) “οικογενειακή επανένωση”: η είσοδος και η διαμονή σε κράτος μέλος των μελών της οικογένειας υπηκόου τρίτης χώρας που διαμένει νόμιμα στο συγκεκριμένο κράτος μέλος, προκειμένου να διατηρηθεί η οικογενειακή ενότητα, ασχέτως εάν οι οικογενειακοί δεσμοί δημιουργήθηκαν πριν ή μετά την είσοδο του διαμένοντος.

[...]»

6 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2003/86 έχει ως εξής:

«Τα κράτη μέλη επιτρέπουν την είσοδο και τη διαμονή, δυνάμει της παρούσας οδηγίας και υπό την επιφύλαξη της τήρησης των προϋποθέσεων που αναφέρονται στο κεφάλαιο IV, καθώς και στο άρθρο 16, των ακόλουθων μελών της οικογένειας:

α) του/της συζύγου του συντηρούντος·

β) των ανήλικων τέκνων του συντηρούντος και του/της συζύγου του [...].

[...]».

7 Το άρθρο 5, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας αυτής προβλέπει τα εξής:

«Η αίτηση συνοδεύεται από δικαιολογητικά που αποδεικνύουν την οικογενειακή σχέση και την τήρηση των όρων που προβλέπονται στα άρθρα 4 και 6 και, όπου χωρεί η εφαρμογή τους, στα άρθρα 7 και 8 [...].».

8 Το άρθρο 7, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα ακόλουθα:

«Κατά την υποβολή της αίτησης οικογενειακής επανένωσης, το οικείο κράτος μέλος μπορεί να απαιτήσει το πρόσωπο που υπέβαλε την αίτηση να προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία ότι ο συντηρών διαθέτει:

[...]

γ) σταθερούς και τακτικούς πόρους, επαρκείς για τη συντήρηση του ιδίου/της ίδιας και των μελών της οικογένειάς του/της, χωρίς να απαιτείται προσφυγή στο σύστημα κοινωνικής αρωγής του συγκεκριμένου κράτους μέλους. [...]»

- 9 Το άρθρο 13, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/86 ορίζει τα εξής:

«Η διάρκεια των αδειών διαμονής που χορηγούνται στο μέλος/στα μέλη της οικογένειας δεν υπερβαίνει κατ' αρχήν την ημερομηνία λήξεως της ισχύος της άδειας διαμονής του συντηρούντος.»

- 10 Το άρθρο 16, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας αυτής ορίζει τα εξής:

«2. Τα κράτη μέλη μπορούν επίσης να απορρίπτουν αίτηση εισόδου και διαμονής για λόγους οικογενειακής επανένωσης, να ανακαλούν ή να αρνούνται να ανανεώσουν την άδεια διαμονής των μελών της οικογένειας, εφόσον καταδεικνύεται:

α) ότι χρησιμοποιήθηκαν ψευδείς ή παραπλανητικές πληροφορίες, πλαστά ή παραποιημένα έγγραφα, ότι διαπράχθηκε με οποιοδήποτε τρόπο απάτη ή χρησιμοποιήθηκαν άλλα παράνομα μέσα·

[...]

3. Τα κράτη μέλη μπορούν να ανακαλούν ή να αρνούνται την ανανέωση της άδειας διαμονής μέλους της οικογένειας, εφόσον η διαμονή του συντηρούντος τερματισθεί και το μέλος της οικογένειας δεν διαθέτει ακόμη αυτόνομο δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 15.»

- 11 Κατά το άρθρο 17 της εν λόγω οδηγίας:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν δεόντως υπόψη το χαρακτήρα και τη σταθερότητα των οικογενειακών δεσμών του προσώπου και τη διάρκεια διαμονής του στο κράτος μέλος καθώς και την ύπαρξη οικογενειακών, πολιτιστικών και κοινωνικών δεσμών με τη χώρα καταγωγής του, σε περίπτωση απόρριψης αίτησης, ανάκλησης ή άρνησης της ανανέωσης της άδειας διαμονής, ή σε περίπτωση λήψης μέτρου απομάκρυνσης εις βάρος του συντηρούντος ή μελών της οικογένειάς του.»

Η οδηγία 2003/109

- 12 Οι αιτιολογικές σκέψεις 2, 4, 6 και 12 της οδηγίας 2003/109 έχουν ως εξής:

«(2) Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, κατά την ειδική σύνοδό του στο Τάμπερε στις 15 και 16 Οκτωβρίου 1999, δήλωσε ότι θα πρέπει να υπάρξει προσέγγιση του νομικού καθεστώτος των υπηκόων τρίτων χωρών προς εκείνο των υπηκόων των κρατών μελών και ότι στα άτομα που έχουν διαμείνει νομίμως σε κράτος μέλος επί περίοδο που θα προσδιορισθεί και τα οποία διαθέτουν άδεια διαμονής επί μακρόν διαμένοντος, θα πρέπει να χορηγείται εντός του εν λόγω κράτους μέλους, σύνολο ενιαίων δικαιωμάτων κατά το δυνατόν παραπλήσιων προς τα δικαιώματα των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

[...]

(4) Η ενσωμάτωση των υπηκόων τρίτων χωρών που είναι επί μακρόν διαμένοντες στα κράτη μέλη αποτελεί στοιχείο-κλειδί για την προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, θεμελιώδους στόχου της Κοινότητας, ο οποίος ορίζεται στη συνθήκη.

[...]

(6) Το κύριο κριτήριο για την απόκτηση του καθεστώτος επί μακρόν διαμένοντος θα πρέπει να είναι η διάρκεια διαμονής στην επικράτεια ενός κράτους μέλους. Αυτή η κατοίκηση θα πρέπει να ήταν νόμιμη και αδιάλειπτη ώστε να δείχνει την εδραίωση του προσώπου στη χώρα. [...]

[...]

- (12) Προκειμένου να συσταθεί ένα πραγματικό μέσο για την ενσωμάτωση του επί μακρόν διαμένοντος στην κοινωνία στην οποία έχει εγκατασταθεί, οι επί μακρόν διαμένοντες θα πρέπει να απολαύουν ίσης μεταχείρισης με τους πολίτες του κράτους μέλους σε ευρύ φάσμα οικονομικών και κοινωνικών τομέων, δυνάμει των σχετικών όρων που ορίζονται στην παρούσα οδηγία.»
- 13 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας ορίζει τα ακόλουθα:
- «Τα κράτη μέλη παρέχουν το καθεστώς επί μακρόν διαμένοντος στους υπηκόους τρίτων χωρών που διαμένουν στην επικράτειά τους νόμιμα και αδιάλειπτα κατά τα πέντε τελευταία έτη αμέσως πριν από την υποβολή της σχετικής αίτησης.»
- 14 Το άρθρο 5, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τα εξής:
- «Τα κράτη μέλη απαιτούν από τον υπήκοο τρίτης χώρας να προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία ότι διαθέτει για τον ίδιο και για τα εξαρτώμενα από αυτόν μέλη της οικογένειάς του:
- α) σταθερούς και τακτικούς πόρους, επαρκείς για τη συντήρηση του ιδίου/της ιδίας και των μελών της οικογένειάς του/της, χωρίς να απαιτείται προσφυγή στο σύστημα κοινωνικής αρωγής του οικείου κράτους μέλους. [...]
- [...]»
- 15 Το άρθρο 7, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2003/109 έχει ως εξής:
- «Προκειμένου να αποκτήσει το καθεστώς επί μακρόν διαμένοντος, ο ενδιαφερόμενος υπήκοος της τρίτης χώρας υποβάλλει αίτηση στις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους στο οποίο διαμένει. Η αίτηση συνοδεύεται από τα επίσημα δικαιολογητικά που προβλέπονται από το εθνικό δίκαιο και αποδεικνύουν ότι πληροί τους απαιτούμενους στα άρθρα 4 και 5 όρους [...].»
- 16 Το άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής έχει ως εξής:
- «Το καθεστώς επί μακρόν διαμένοντος είναι μόνιμο, υπό την επιφύλαξη του άρθρου 9.»
- 17 Το άρθρο 9 της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:
- «1. Οι επί μακρόν διαμένοντες δεν δικαιούνται πλέον να διατηρούν το καθεστώς επί μακρόν διαμένοντος στις ακόλουθες περιπτώσεις:
- α) διαπίστωση δόλιας απόκτησης του καθεστώτος επί μακρόν διαμένοντος·
- [...]
7. Όταν η ανάκληση ή η απώλεια του καθεστώτος επί μακρόν διαμένοντος δεν δικαιολογεί απομάκρυνση, το κράτος μέλος επιτρέπει στο ενδιαφερόμενο πρόσωπο να παραμείνει στο έδαφός του, εφόσον το πρόσωπο αυτό πληροί τους όρους που προβλέπονται στην εθνική του νομοθεσία ή/και εάν δεν συνιστά απειλή για τη δημόσια τάξη ή τη δημόσια ασφάλεια.»
- Η απόφαση 1/80*
- 18 Το άρθρο 7, πρώτο εδάφιο, της απόφασης 1/80 του Συμβουλίου Συνδέσεως, της 19ης Σεπτεμβρίου 1980, σχετικά με την προώθηση της συνδέσεως, η οποία επισυνάφθηκε στη συμφωνία συνδέσεως μεταξύ της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Τουρκίας, η οποία υπογράφηκε στις

12 Σεπτεμβρίου 1963 στην Άγκυρα από την Τουρκική Δημοκρατία, αφενός, και από τα κράτη μέλη της ΕΟΚ και την Κοινότητα, αφετέρου, και η οποία συνήφθη, εγκρίθηκε και επικυρώθηκε εξ ονόματος της Κοινότητας με την απόφαση 64/732/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 23ης Δεκεμβρίου 1963 (ΕΕ ειδ. έκδ. 11/001, σ. 48), προβλέπει τα εξής:

«Τα μέλη της οικογένειας Τούρκου εργαζομένου ενταγμένου στη νόμιμη αγορά εργασίας κράτους μέλους, στα οποία έχει επιτραπεί να ζήσουν μαζί του:

- εφόσον διαμένουν νομίμως στο κράτος αυτό επί τρία τουλάχιστον έτη και υπό την επιφύλαξη της αποδοτέας στους μισθωτούς των κρατών μελών της Κοινότητας προτεραιότητας, δικαιούνται να αποδεχθούν οποιαδήποτε προσφορά εργασίας·
- εφόσον διαμένουν νομίμως στο κράτος αυτό επί πέντε τουλάχιστον έτη, έχουν ελεύθερη πρόσβαση σε οποιαδήποτε έμμισθη δραστηριότητα.»

Το ολλανδικό δίκαιο

- 19 Το άρθρο 14, παράγραφος 1, του *wet tot algehele herziening van de Vreemdelingenwet* (νόμου περί γενικής αναθεωρήσεως του νόμου περί αλλοδαπών), της 23ης Νοεμβρίου 2000 (*Stb.* 2000, αριθ. 495, στο εξής: νόμος του 2000), προβλέπει τα εξής:

«Ο Υπουργός έχει τις εξής αρμοδιότητες:

- a) να δέχεται, να απορρίπτει ή να θέτει χωρίς εξέταση στο αρχείο αίτηση χορηγήσεως άδειας διαμονής ορισμένου χρόνου·

[...]».

- 20 Το άρθρο 18, παράγραφος 1, του νόμου αυτού ορίζει τα εξής:

«Αίτηση για την παράταση ισχύος της προβλεπόμενης στο άρθρο 14 άδειας διαμονής ορισμένου χρόνου μπορεί να απορριφθεί εφόσον:

[...]

- c) ο αλλοδαπός παρέσχε ανακριβείς πληροφορίες ή δεν παρέσχε πληροφορίες ενώ οι πληροφορίες αυτές θα συνεπάγονταν την απόρριψη της αρχικής αιτήσεως για την απόκτηση ή την παράταση της άδειας διαμονής·

[...]».

- 21 Το άρθρο 19 του εν λόγω νόμου έχει ως εξής:

«Η άδεια διαμονής ορισμένου χρόνου μπορεί να ανακληθεί για τους λόγους που προβλέπονται στο άρθρο 18, παράγραφος 1, εκτός από τον λόγο που προβλέπεται στο στοιχείο b [...].»

- 22 Κατά το άρθρο 45a, παράγραφος 1, του νόμου του 2000:

«Ο Υπουργός έχει τις εξής αρμοδιότητες:

- a) να δέχεται, να απορρίπτει ή να θέτει χωρίς εξέταση στο αρχείο αίτηση χορηγήσεως άδειας διαμονής επί μακρόν διαμένοντος – ΕΕ·

b) να ανακαλεί την άδεια διαμονής επί μακρόν διαμένοντος – ΕΕ.»

23 Το άρθρο 45d, παράγραφος 3, του νόμου αυτού προβλέπει τα εξής:

«Η άδεια διαμονής επί μακρόν διαμένοντος – ΕΕ ανακαλείται εφόσον:

[...]

b) η άδεια διαμονής ελήφθη κατόπιν απάτης.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 24 Στις 29 Μαρτίου 2001, χορηγήθηκε στον πατέρα, Κινέζο υπήκοο, κανονική άδεια διαμονής ορισμένου χρόνου στις Κάτω Χώρες, στο πλαίσιο της προβαλλόμενης δραστηριότητάς του ως διαχειριστή εταιρίας, ακολούθως δε, στις 28 Απριλίου 2006, του χορηγήθηκε κανονική άδεια διαμονής αορίστου χρόνου στο κράτος μέλος αυτό. Οι ως άνω άδειες διαμονής χορηγήθηκαν αποκλειστικά βάσει του εθνικού δικαίου.
- 25 Στις 31 Ιανουαρίου 2002, η μητέρα και ο γιος, ήτοι αντιστοίχως η σύζυγος του πατέρα και το ανήλικο τέκνο του ζεύγους, που γεννήθηκε το 1991, ομοίως Κινέζοι υπήκοοι, έλαβαν κανονικές άδειες διαμονής ορισμένου χρόνου στο εν λόγω κράτος μέλος, δυνάμει του άρθρου 14 του νόμου του 2000. Οι άδειες αυτές χορηγήθηκαν στο πλαίσιο οικογενειακής επανένωσης με τον πατέρα, κατά την οδηγία 2003/86. Στις 18 Οκτωβρίου 2006, χορηγήθηκαν στην μητέρα και τον γιο κανονικές άδειες διαμονής αορίστου χρόνου στο ως άνω κράτος μέλος, με την ένδειξη «επί μακρόν διαμένοντες – ΕΚ», δυνάμει των άρθρων 20 και 21 του νόμου του 2000, τα οποία αντικαταστάθηκαν από το άρθρο 45a του νόμου αυτού και κατ' ουσίαν περιλήφθηκαν στο άρθρο αυτό και τα οποία μεταφέρουν στην ολλανδική έννομη τάξη τα άρθρα 7 και 8 της οδηγίας 2003/109.
- 26 Με πλείονες αποφάσεις της 29ης Ιανουαρίου 2014, ο Υφυπουργός ανακάλεσε, με αναδρομική ισχύ, αφενός, τις διάφορες κανονικές άδειες διαμονής που είχαν χορηγηθεί στον πατέρα, με την αιτιολογία ότι η εργασία την οποία ισχυριζόταν ότι παρείχε ήταν εικονική, διότι η εργοδότηρά του εταιρία δεν ασκούσε καμία δραστηριότητα, και ότι οι άδειες αυτές είχαν αποκτηθεί κατόπιν απάτης. Αφετέρου, ο Υφυπουργός ανακάλεσε επίσης, με αναδρομική ισχύ, τις άδειες διαμονής ορισμένου χρόνου που είχαν χορηγηθεί στη μητέρα και στον γιο στο πλαίσιο της οικογενειακής επανένωσης καθώς και τις χορηγηθείσες σε αυτούς άδειες διαμονής επί μακρόν διαμένοντος. Με τις αποφάσεις αυτές, ο Υφυπουργός διέταξε επιπλέον τον πατέρα, τη μητέρα και τον γιο να εγκαταλείψουν αμέσως την επικράτεια των Κάτω Χωρών και τους απαγόρευσε να επιστρέψουν.
- 27 Όσον αφορά ειδικότερα τις κανονικές άδειες ορισμένου χρόνου της μητέρας και του γιου, οι οποίες ανακλήθηκαν κατ' εφαρμογήν του άρθρου 18, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και του άρθρου 19 του νόμου του 2000, τα οποία μεταφέρουν στην εσωτερική έννομη τάξη το άρθρο 16, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86, ο Υφυπουργός εκτιμά ότι ελήφθησαν κατόπιν απάτης, δεδομένου ότι εκδόθηκαν βάσει των ψευδών βεβαιώσεων εργασίας του πατέρα. Το ίδιο ισχύει για τις άδειες διαμονής επί μακρόν διαμένοντος της μητέρας και του γιου. Συγκεκριμένα, αφενός, οι άδειες αυτές ελήφθησαν με βάση την εσφαλμένη υπόθεση ότι η μητέρα και ο γιος, πριν από τη χορήγηση των εν λόγω αδειών, διέμεναν νομίμως στις Κάτω Χώρες. Αφετέρου, οι ψευδείς βεβαιώσεις εργασίας του πατέρα προσκομίσθηκαν επίσης για τη χορήγηση αυτή, προκειμένου να δημιουργηθεί η ψευδής εντύπωση ότι η μητέρα και ο γιος διέθεταν σταθερούς, τακτικούς και επαρκείς πόρους, δεδομένου ότι αυτοί ουδέποτε διέθεταν αυτοτελώς τέτοιους πόρους.
- 28 Κατά τον Υφυπουργό, το κατά πόσον η μητέρα και ο γιος γνώριζαν ή όχι την απάτη που διέπραξε ο πατέρας και τον απατηλό χαρακτήρα των βεβαιώσεων εργασίας του δεν ασκεί επιρροή.

- 29 Με απόφαση της 4ης Μαΐου 2015, ο Υφυπουργός απέρριψε τη διοικητική προσφυγή που υπέβαλαν ο πατέρας, η μητέρα και ο γιος κατά των αποφάσεων της 29ης Ιανουαρίου 2014.
- 30 Επιληφθέν ένδικης προσφυγής κατά της αποφάσεως της 4ης Μαΐου 2015, το rechtbank Den Haag (πρωτοδικείο Χάγης, Κάτω Χώρες) έκρινε, με απόφαση της 31ης Μαΐου 2016, ότι ορθώς ο Υφυπουργός ανακάλεσε τις διάφορες άδειες διαμονής του πατέρα, καθώς και, αφενός, τις κανονικές άδειες διαμονής ορισμένου χρόνου της μητέρας και του γιου, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 16, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86 και, αφετέρου, τις άδειες διαμονής επί μακρόν διαμένοντος των προσώπων αυτών, δυνάμει του άρθρου 9, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/109. Αντιθέτως, το δικαστήριο αυτό έκρινε ότι η προσφυγή ήταν βάσιμη, καθόσον ο Υφυπουργός δεν είχε εκθέσει προσηκόντως τους λόγους για τους οποίους η ανάκληση των αδειών διαμονής που είχαν χορηγηθεί στον γιο δεν προσέβαλλε το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή που κατοχυρώνεται στο άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η οποία υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ).
- 31 Τόσο ο Υφυπουργός, αφενός, όσο και ο πατέρας, η μητέρα και ο γιος, αφετέρου, άσκησαν έφεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.
- 32 Το δικαστήριο αυτό δέχθηκε την έφεση που άσκησε ο Υφυπουργός.
- 33 Συγκεκριμένα, το εν λόγω δικαστήριο έκρινε ότι ο Υφυπουργός δεν είχε σβάλει κρίνοντας, λαμβανομένων υπόψη των διαφόρων εμπλεκομένων συμφερόντων, ότι η ανάκληση των αδειών διαμονής που είχαν χορηγηθεί στον γιο δεν αντέβαινε στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ. Προσέθεσε ότι από το άρθρο 7 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), στο οποίο πρέπει να δίδεται η ίδια έννοια και η ίδια εμβέλεια με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, δεν προέκυπτε διαφορετική εκτίμηση.
- 34 Όσον αφορά την αντέφεση που άσκησαν ο πατέρας, η μητέρα και ο γιος, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι δεν αμφισβητείται ότι ο πατέρας έλαβε άδειες διαμονής ορισμένου και αορίστου χρόνου κατόπιν απάτης δεδομένου ότι η απασχόλησή του ήταν εικονική. Επομένως, η διαφορά αφορά αποκλειστικά τις συνέπειες της τελεσθείσας απάτης στο δικαίωμα διαμονής της μητέρας και του γιου.
- 35 Ως προς το τελευταίο αυτό ζήτημα, το δικαστήριο αυτό επισημαίνει, αφενός, ότι δεν αμφισβητείται ότι οι ψευδείς βεβαιώσεις εργασίας που προσκόμισε ο πατέρας για να αποδείξει ότι διέθετε σταθερούς, τακτικούς και επαρκείς πόρους, κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2003/86, αποτελούν τη βάση της χορήγησης και την παράτασης των κανονικών αδειών διαμονής ορισμένου χρόνου της μητέρας και του γιου. Πλην όμως, ο πατέρας δεν διέθετε ποτέ τέτοιους πόρους δεδομένου ότι η απασχόλησή του ήταν εικονική. Εξάλλου, το εν λόγω δικαστήριο επισημαίνει ότι η μητέρα και ο γιος δεν έλαβαν αυτοτελή άδεια διαμονής, κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, διότι, κατά το ολλανδικό δίκαιο, μια τέτοια άδεια διαμονής χορηγείται μόνο για ανθρωπιστικούς λόγους μη προσωρινού χαρακτήρα και η μητέρα και ο γιος ουδέποτε ζήτησαν τη χορήγησή της.
- 36 Όσον αφορά, αφετέρου, τις άδειες διαμονής επί μακρόν διαμένοντος που χορηγήθηκαν στη μητέρα και τον γιο, το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει ότι δεν αμφισβητείται, επίσης, ότι η διαμονή τους στην επικράτεια των Κάτω Χωρών πριν από τη λήψη των αδειών αυτών βασιζόταν στην απάτη που είχε διαπράξει ο πατέρας. Ως εκ τούτου, η παραδοχή ότι πληρούσαν την προβλεπόμενη στο άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2003/109 προϋπόθεση της νόμιμης διαμονής πέντε ετών στο έδαφος κράτους μέλους στηριζόταν ομοίως σε απάτη. Επιπλέον, οι εν λόγω άδειες ελήφθησαν βάσει ψευδών βεβαιώσεων εργασίας του πατέρα, που προσκομίσθηκαν για να ληφθούν οι ως άνω άδειες διαμονής.

- 37 Ωστόσο, κατά το αιτούν δικαστήριο, πρέπει εν προκειμένω να γίνει δεκτό ότι η μητέρα και ο γιος αγνοούσαν τις δόλιες ενέργειες του πατέρα, δεδομένου ότι ο Υφυπουργός όχι μόνο δεν προέβαλε ότι είχαν γνώση των ενεργειών αυτών, αλλά έκρινε επίσης ότι το ζήτημα αυτό δεν είχε σημασία.
- 38 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν, υπό τέτοιες περιστάσεις, ο Υφυπουργός μπορούσε νομίμως να ανακαλέσει, αφενός, τις άδειες διαμονής ορισμένου χρόνου που είχαν χορηγηθεί στη μητέρα και τον γιο σύμφωνα με το άρθρο 16, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86 και, αφετέρου, τις άδειες διαμονής επί μακρόν διαμένοντος που είχαν λάβει κατ' εφαρμογήν του άρθρου 9, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/109.
- 39 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Raad van State (Συμβούλιο της Επικρατείας, Κάτω Χώρες) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Πρέπει το άρθρο 16, παράγραφος 2, πρώτη περίοδος και στοιχείο α', της οδηγίας [2003/86] να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αντιτίθεται στην ανάκληση άδειας διαμονής που χορηγήθηκε στο πλαίσιο της οικογενειακής επανένωσης σε περίπτωση που η λήψη αυτής της άδειας διαμονής βασίζεται σε απατηλές πληροφορίες, ενώ το μέλος της οικογένειας δεν γνώριζε τον απατηλό χαρακτήρα των πληροφοριών αυτών;
- 2) Πρέπει το άρθρο 9, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος και στοιχείο α', της οδηγίας [2003/109] να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αντιτίθεται στην ανάκληση του καθεστώτος επί μακρόν διαμένοντος σε περίπτωση που η απόκτηση του καθεστώτος αυτού βασίζεται σε απατηλές πληροφορίες, ενώ ο επί μακρόν διαμένων δεν γνώριζε τον απατηλό χαρακτήρα των πληροφοριών αυτών;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 40 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 16, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αντιτίθεται στην εκ μέρους κράτους μέλους ανάκληση των αδειών διαμονής που χορηγήθηκαν στα μέλη της οικογένειας υπηκόου τρίτης χώρας κατ' εφαρμογήν της οδηγίας αυτής, με την αιτιολογία ότι προσκομίσθηκαν παραποιημένα έγγραφα για τη λήψη αυτών των αδειών διαμονής, σε περίπτωση που τα εν λόγω μέλη της οικογένειας αγνοούσαν τον απατηλό χαρακτήρα των εγγράφων αυτών.
- 41 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, πρέπει να υπομνησθεί ότι, βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2003/86, τα κράτη μέλη επιτρέπουν την είσοδο και τη διαμονή, σύμφωνα με την οδηγία αυτή, του/της συζύγου του συντηρούντος και των ανηλίκων τέκνων του συντηρούντος και του/της συζύγου του. Βάσει του άρθρου 5, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας, η αίτηση εισόδου και διαμονής συνοδεύεται από δικαιολογητικά έγγραφα που αποδεικνύουν την τήρηση των όρων που προβλέπονται μεταξύ άλλων στο άρθρο 7 της ίδιας οδηγίας, του οποίου η παράγραφος 1, στοιχείο γ', ορίζει ότι το οικείο κράτος μέλος μπορεί να απαιτήσει από το πρόσωπο που υπέβαλε την αίτηση να προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία ότι ο συντηρών διαθέτει σταθερούς και τακτικούς πόρους, επαρκείς για τη συντήρηση του ιδίου/της ίδιας και των μελών της οικογένειάς του/της, χωρίς να απαιτείται προσφυγή στο σύστημα κοινωνικής αρωγής του κράτους μέλους αυτού.
- 42 Το άρθρο 16, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86 προβλέπει ότι τα κράτη μέλη μπορούν να ανακαλούν την άδεια διαμονής των μελών της οικογένειας εφόσον αποδειχθεί ότι χρησιμοποιήθηκαν ψευδείς ή παραπλανητικές πληροφορίες, πλαστά ή παραποιημένα έγγραφα ή ότι διαπράχθηκε απάτη ή χρησιμοποιήθηκαν άλλα παράνομα μέσα.

- 43 Από το γράμμα της διάταξης αυτής προκύπτει ότι τα κράτη μέλη μπορούν, κατ' αρχήν, να ανακαλούν την άδεια αυτή εάν έχουν προσκομισθεί παραποιημένα έγγραφα ή έχει διαπραχθεί απάτη προκειμένου να ληφθεί η εν λόγω άδεια. Η εν λόγω διάταξη δεν προσδιορίζει το πρόσωπο που προσκόμισε ή χρησιμοποίησε τα έγγραφα αυτά ή διέπραξε απάτη, ούτε απαιτεί να γνώριζε το ενδιαφερόμενο μέλος της οικογένειας την τέλεση της απάτης αυτής. Από το γράμμα της διάταξης αυτής ομοίως προκύπτει ότι η απλή χρήση, για τους ίδιους σκοπούς, ψευδών πληροφοριών ή πλαστών εγγράφων, προκειμένου ιδίως να δημιουργηθεί η ψευδής εντύπωση ότι ο συντηρών διαθέτει σταθερούς, τακτικούς και επαρκείς πόρους, σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας αυτής, αρκεί για να θεμελιώσει την απόφαση ανάκλησης της άδειας διαμονής των μελών της οικογένειας, χωρίς το άρθρο 16, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86 να απαιτεί να αποδειχθεί πρόθεση εξαπάτησης από την πλευρά των μελών αυτών ή εκ μέρους τους γνώση του ψευδούς χαρακτήρα των πληροφοριών ή της πλαστότητας των εγγράφων αυτών.
- 44 Η ερμηνεία αυτή ενισχύεται από τη συστηματική ερμηνεία του άρθρου 16, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86.
- 45 Πράγματι, οι λόγοι ανάκλησης της άδειας διαμονής που προβλέπει η διάταξη αυτή ταυτίζονται με τους λόγους απόρριψης της αίτησης εισόδου και διαμονής. Επομένως, η εν λόγω διάταξη προβλέπει ότι η χρήση ψευδών ή παραπλανητικών πληροφοριών ή πλαστών ή παραποιημένων εγγράφων καθώς και η τέλεση απάτης ή η χρήση άλλων παράνομων μέσων αποτελούν όχι μόνο λόγους ανάκλησης της χορηγηθείσας άδειας διαμονής αλλά και απόρριψης της αίτησης αυτής. Οι λόγοι αυτοί πρέπει συνεπώς να ερμηνεύονται κατά τον ίδιο τρόπο και στις δύο αυτές περιπτώσεις. Όπως δε υπογράμμισε η Ολλανδική Κυβέρνηση, η πρακτική αποτελεσματικότητα της διάταξης αυτής προϋποθέτει ότι ένα κράτος μέλος μπορεί να απορρίψει την αίτηση εισόδου και διαμονής μέλους της οικογένειας, εφόσον προσκομίσθηκαν πλαστά ή παραποιημένα έγγραφα προς στήριξη της αίτησης αυτής, ακόμη και αν το μέλος αυτό της οικογένειας αγνοούσε ότι τα έγγραφα αυτά ήταν πλαστά ή παραποιημένα.
- 46 Εξάλλου, σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, στην οποία ο συντηρών έχει διαπράξει απάτη, το γεγονός ότι η απάτη αυτή έχει επιπτώσεις στη διαδικασία οικογενειακής επανένωσης και, ειδικότερα, επηρεάζει τις χορηγηθείσες στα μέλη της οικογένειας του συντηρούντος άδειες διαμονής, ακόμη και αν αυτά δεν είχαν γνώση της διαπραχθείσας απάτης, συνάδει, λόγω του σημαντικού ρόλου του συντηρούντος στο σύστημα που καθιερώνει η οδηγία 2003/86, με τους σκοπούς που επιδιώκει η οδηγία αυτή και με τη λογική που τη διέπει.
- 47 Πράγματι, από την αιτιολογική σκέψη 4 της οδηγίας 2003/86 προκύπτει ότι η οδηγία αυτή έχει ως γενικό σκοπό να διευκολύνει την ενσωμάτωση στα κράτη μέλη των υπηκόων τρίτων χωρών, ήτοι των συντηρούντων, καθιστώντας δυνατό τον οικογενειακό βίο μέσω της οικογενειακής επανένωσης (απόφαση της 21ης Απριλίου 2016, Khachab, C-558/14, EU:C:2016:285, σκέψη 26 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Όπως συνάγεται από τον σκοπό αυτόν καθώς και από την ανάγνωση ολόκληρης της οδηγίας αυτής, ιδίως δε του άρθρου 13, παράγραφος 3, και του άρθρου 16, παράγραφος 3, εφόσον τα μέλη της οικογένειας δεν έχουν αποκτήσει αυτοτελές δικαίωμα διαμονής βάσει του άρθρου 15 της εν λόγω οδηγίας, το δικαίωμα διαμονής τους είναι παράγωγο σε σχέση με αυτό του συγκεκριμένου συντηρούντος και αποσκοπεί στη διευκόλυνση της ενσωμάτωσής του. Υπό τις συνθήκες αυτές, ένα κράτος μέλος μπορεί να θεωρήσει ότι η απάτη που διέπραξε ο συντηρών επηρεάζει τη διαδικασία οικογενειακής επανένωσης στο σύνολό της και ιδίως το παράγωγο δικαίωμα διαμονής των μελών της οικογένειας του συντηρούντος και, βάσει αυτού, μπορεί να ανακαλέσει τις άδειες διαμονής τους, ακόμη και αν τα μέλη αυτά δεν είχαν γνώση της διαπραχθείσας απάτης. Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο όταν, όπως εν προκειμένω, η διαπραχθείσα απάτη επηρεάζει τη θεμελίωση του δικαιώματος διαμονής του συντηρούντος.
- 48 Συναφώς, πρέπει να προστεθεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 1 της οδηγίας 2003/86, σκοπός της είναι να καθορίσει τους όρους υπό τους οποίους μπορούν να ασκούν το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης οι υπήκοοι τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στο έδαφος των κρατών μελών. Εξ αυτού έπεται ότι το δικαίωμα αυτό παρέχεται μόνο σε τέτοιους υπηκόους, πράγμα που επιβεβαιώνεται από τον ορισμό

της έννοιας της «οικογενειακής επανένωσης», που παρατίθεται στο άρθρο 2, στοιχείο δ', της οδηγίας αυτής. Όμως, ένας υπήκοος τρίτης χώρας, όπως ο πατέρας στην υπόθεση της κύριας δίκης, του οποίου οι άδειες διαμονής ανακλήθηκαν, με αναδρομική ισχύ, επειδή του χορηγήθηκαν κατόπιν απάτης, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι διαμένει νόμιμα στο έδαφος κράτους μέλους. Δικαιολογημένα επομένως, *a priori*, ένας τέτοιος υπήκοος δεν μπορεί να απολαύει του εν λόγω δικαιώματος και μπορούν να ανακληθούν οι άδειες διαμονής που χορηγήθηκαν στα μέλη της οικογένειάς του βάσει της εν λόγω οδηγίας.

- 49 Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται, αφενός, η τέλεση της απάτης από τον πατέρα, ο οποίος προσκόμισε παραπονημένες βεβαιώσεις εργασίας προκειμένου να αποδείξει ότι διέθετε σταθερούς και τακτικούς πόρους, επαρκείς για τη συντήρηση του ιδίου και των μελών της οικογένειάς του, και, αφετέρου, ότι οι βεβαιώσεις αυτές προσκομίσθηκαν για τη χορήγηση των αδειών διαμονής των μελών της οικογένειάς του, ήτοι της μητέρας και του γιου, μολονότι αυτοί αγνοούσαν τον απατηλό χαρακτήρα των εν λόγω βεβαιώσεων.
- 50 Υπό τις συνθήκες αυτές, όπως προκύπτει από την ερμηνεία των διατάξεων του άρθρου 16, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86, που παρατίθεται στη σκέψη 43 της παρούσας απόφασης, η απάτη που διέπραξε ο πατέρας και η χρήση πλαστών ή παραπονημένων βεβαιώσεων απασχόλησης προκειμένου να αποδειχθεί ότι ο πατέρας διέθετε σταθερούς, τακτικούς και επαρκείς πόρους, κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας αυτής, μπορούν, *a priori*, να δικαιολογήσουν την ανάκληση των αδειών διαμονής που χορηγήθηκαν στη μητέρα και στον γιο βάσει της εν λόγω οδηγίας.
- 51 Ωστόσο, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 27 και 28 των προτάσεών του, η ανάκληση άδειας διαμονής κατ' εφαρμογήν του άρθρου 16, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86 δεν μπορεί να επέρχεται αυτομάτως. Πράγματι, από τη χρήση των όρων «μπορούν [...] να ανακαλούν» στη διάταξη αυτή προκύπτει ότι τα κράτη μέλη διαθέτουν περιθώριο εκτίμησης ως προς την ανάκληση αυτή. Συναφώς, το οικείο κράτος μέλος οφείλει, σύμφωνα με το άρθρο 17 της οδηγίας αυτής, να διενεργεί προηγουμένως εξατομικευμένη εξέταση της κατάστασης του θιγομένου μέλους της οικογένειας, προβαίνοντας σε ισόρροπη και εύλογη εκτίμηση όλων των εμπλεκομένων συμφερόντων (πρβλ. αποφάσεις της 6ης Δεκεμβρίου 2012, Ο κ.λπ., C-356/11 και C-357/11, EU:C:2012:776, σκέψη 81, καθώς και της 21ης Απριλίου 2016, Khachab, C-558/14, EU:C:2016:285, σκέψη 43).
- 52 Δυνάμει του τελευταίου αυτού άρθρου, το εν λόγω κράτος μέλος πρέπει να λάβει δεόντως υπόψη τον χαρακτήρα και τη σταθερότητα των οικογενειακών δεσμών του προσώπου αυτού, τη διάρκεια διαμονής στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους, καθώς και την ύπαρξη οικογενειακών, πολιτιστικών ή κοινωνικών δεσμών του εν λόγω προσώπου με τη χώρα καταγωγής του, ιδίως όσον αφορά μέτρο ανάκλησης της άδειας διαμονής.
- 53 Επιπλέον, όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 2 της οδηγίας 2003/86, τα μέτρα που αφορούν την οικογενειακή επανένωση, όπως τα μέτρα ανάκλησης της άδειας διαμονής που χορηγείται στα μέλη της οικογένειας, πρέπει να θεσπίζονται τηρουμένων των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ιδίως του δικαιώματος στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 του Χάρτη, που περιλαμβάνει δικαιώματα που αντιστοιχούν σε αυτά που προστατεύονται από το άρθρο 8, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ (πρβλ. αποφάσεις της 4ης Μαρτίου 2010, Chakroun, C-578/08, EU:C:2010:117, σκέψη 44, καθώς και της 6ης Δεκεμβρίου 2012, Ο κ.λπ., C-356/11 και C-357/11, EU:C:2012:776, σκέψεις 75 και 76). Επομένως, μολονότι το οικείο κράτος μέλος διαθέτει ορισμένο περιθώριο εκτίμησης για την εξέταση που προβλέπεται στο άρθρο 17 της οδηγίας 2003/86, η εξέταση αυτή πρέπει να διενεργείται σύμφωνα με το άρθρο 7 του Χάρτη.
- 54 Ειδικότερα, εν προκειμένω, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 32 των προτάσεών του, οι αρμόδιες εθνικές αρχές όφειλαν να λάβουν ιδίως υπόψη τη διάρκεια διαμονής της μητέρας και του γιου στις Κάτω Χώρες, την ηλικία στην οποία ο γιος έφτασε στο κράτος μέλος αυτό και το ότι αυτός ενδεχομένως μεγάλωσε και φοίτησε σε σχολείο στη χώρα αυτή, καθώς και την ύπαρξη οικογενειακών,

οικονομικών, πολιτιστικών και κοινωνικών δεσμών της μητέρας και του γιου στο εν λόγω κράτος μέλος και με το κράτος μέλος αυτό. Οι αρχές αυτές έπρεπε επίσης να λάβουν υπόψη την ενδεχόμενη ύπαρξη τέτοιων δεσμών της μητέρας και του γιου στη χώρα καταγωγής τους και με τη χώρα αυτή, ύπαρξη η οποία εκτιμάται βάσει περιστάσεων όπως, μεταξύ άλλων, ο οικογενειακός κύκλος που υπάρχει στη χώρα αυτή, τα ταξίδια ή οι περίοδοι διαμονής σε αυτήν ή ακόμη και ο βαθμός γνώσης της γλώσσας της εν λόγω χώρας.

- 55 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 30 των προτάσεων του, στο πλαίσιο της εκτίμησής τους, οι αρχές αυτές έπρεπε επίσης να λάβουν υπόψη το γεγονός ότι, εν προκειμένω, η μητέρα και ο γιός δεν είναι οι ίδιοι υπεύθυνοι για την απάτη που διέπραξε ο πατέρας και την οποία δεν γνώριζαν.
- 56 Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να εξακριβώσει αν οι επίμαχες στην κύρια δίκη αποφάσεις με τις οποίες ο Υφυπουργός ανακάλεσε τις άδειες διαμονής της μητέρας και του γιου δικαιολογούνται υπό το πρίσμα των εκτιμήσεων που εκτέθηκαν στις σκέψεις 51 έως 55 της παρούσας απόφασης ή αν αυτοί πρέπει, βάσει των εκτιμήσεων αυτών, να διατηρήσουν τις ως άνω άδειες διαμονής.
- 57 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 16, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι, σε περίπτωση που έχουν προσκομισθεί παραποιημένα έγγραφα για την έκδοση αδειών διαμονής για τα μέλη της οικογένειας υπηκόου τρίτης χώρας, το γεγονός ότι τα μέλη αυτά της οικογένειας δεν γνώριζαν τον απατηλό χαρακτήρα των εγγράφων αυτών δεν εμποδίζει το οικείο κράτος μέλος να προβεί, κατ' εφαρμογήν της διάταξης αυτής, στην ανάκληση των ως άνω αδειών διαμονής. Σύμφωνα με το άρθρο 17 της οδηγίας αυτής, οι αρμόδιες εθνικές αρχές οφείλουν, εντούτοις, να διενεργούν προηγουμένως εξατομικευμένη εξέταση της κατάστασης των μελών αυτών, προβαίνοντας σε ισόρροπη και εύλογη εκτίμηση όλων των εμπλεκόμενων συμφερόντων.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

- 58 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/109 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αντιτίθεται στην εκ μέρους κράτους μέλους ανάκληση του καθεστώτος επί μακρόν διαμένοντος που έχει παρασχεθεί σε υπηκόους τρίτης χώρας κατ' εφαρμογήν της οδηγίας αυτής, με την αιτιολογία ότι το καθεστώς αυτό αποκτήθηκε με τη χρήση παραποιημένων εγγράφων, σε περίπτωση που οι υπήκοοι αυτοί αγνοούσαν τον απατηλό χαρακτήρα των εγγράφων αυτών.
- 59 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, πρέπει να υπομνησθεί ότι, δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 2003/109, τα κράτη μέλη παρέχουν το καθεστώς επί μακρόν διαμένοντος στους υπηκόους τρίτων χωρών που διαμένουν στο έδαφός τους νόμιμα και αδιάλειπτα κατά τα πέντε τελευταία έτη. Εντούτοις, η απόκτηση του καθεστώτος αυτού δεν γίνεται αυτόματα. Πράγματι, σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, ο ενδιαφερόμενος υπήκοος τρίτης χώρας οφείλει, προς τούτο, να υποβάλει αίτηση στις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους στο οποίο διαμένει, η δε αίτηση πρέπει να συνοδεύεται από τα δικαιολογητικά που αποδεικνύουν ότι πληροί τις προϋποθέσεις που απαριθμούνται στα άρθρα 4 και 5 της εν λόγω οδηγίας. Ειδικότερα, πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο α', της εν λόγω οδηγίας, να αποδείξει ότι διαθέτει σταθερούς και τακτικούς πόρους, επαρκείς για τη συντήρηση του ιδίου και των μελών της οικογένειάς του, χωρίς να χρειάζεται να προσφύγει στο σύστημα κοινωνικής αρωγής του κράτους μέλους αυτού.
- 60 Το άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 2003/109 ορίζει ότι το καθεστώς επί μακρόν διαμένοντος είναι μόνιμο, υπό την επιφύλαξη του άρθρου 9 της οδηγίας αυτής.

- 61 Συναφώς, το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο α', της εν λόγω οδηγίας προβλέπει ότι η διαπίστωση δόλιας απόκτησης του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος συνεπάγεται απώλεια του καθεστώτος αυτού. Η διάταξη αυτή δεν προσδιορίζει εντούτοις το πρόσωπο που πρέπει να ευθύνεται για την τελεσθείσα απάτη ούτε απαιτεί να γνώριζε ο ενδιαφερόμενος επί μακρόν διαμένων την απάτη αυτή.
- 62 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, οι πολίτες δεν μπορούν να επικαλούνται δολίως τους κανόνες δικαίου της Ένωσης, δεδομένου ότι η αρχή απαγόρευσης της απάτης συνιστά γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης, της οποίας ο σεβασμός επιβάλλεται στους πολίτες (πρβλ. αποφάσεις της 6ης Φεβρουαρίου 2018, Altun κ.λπ., C-359/16, EU:C:2018:63, σκέψεις 48 και 49, καθώς και της 11ης Ιουλίου 2018, Επιτροπή κατά Βελγίου, C-356/15, EU:C:2018:555, σκέψη 99). Η άρνηση αναγνώρισης δικαιώματος ή η ανάκληση αυτού λόγω πραγματικών περιστατικών που στοιχειοθετούν απάτη αποτελεί απλώς και μόνον τη συνέπεια της διαπίστωσης ότι, σε περίπτωση απάτης, οι αντικειμενικές προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για την απόκτηση του δικαιώματος αυτού δεν πληρούνται πραγματικά (πρβλ. απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2017, Cussens κ.λπ., C-251/16, EU:C:2017:881, σκέψη 32).
- 63 Επιπλέον, όπως προκύπτει από τις αιτιολογικές σκέψεις 2, 4, 6 και 12 της οδηγίας 2003/109, η οδηγία αυτή αποσκοπεί στην ενσωμάτωση των υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νομίμως και επί μακρόν στα κράτη μέλη (πρβλ. αποφάσεις της 17ης Ιουλίου 2014, Tahir, C-469/13, EU:C:2014:2094, σκέψη 32, της 4ης Ιουνίου 2015, P και S, C-579/13, EU:C:2015:369, σκέψη 46, καθώς και της 2ας Σεπτεμβρίου 2015, CGIL και INCA, C-309/14, EU:C:2015:523, σκέψη 21) και, για τον σκοπό αυτόν, στην εξομίωση των δικαιωμάτων των υπηκόων αυτών προς τα δικαιώματα που απολαμβάνουν οι πολίτες της Ένωσης, ιδίως με την καθιέρωση ίσης μεταχείρισης σε σύγκριση με τους πολίτες αυτούς σε ένα ευρύ φάσμα οικονομικών και κοινωνικών τομέων. Επομένως, το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος παρέχει στο πρόσωπο στο οποίο χορηγείται το καθεστώς αυτό τη δυνατότητα να τυγχάνει ίσης μεταχείρισης στους τομείς που αναφέρονται στο άρθρο 11 της οδηγίας 2003/109, υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπει το άρθρο αυτό. Δυνάμει του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, το καθεστώς αυτό παρέχει επίσης στον επί μακρόν διαμένοντα το δικαίωμα να διαμένει για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των τριών μηνών στο έδαφος κρατών μελών διαφορετικών από εκείνο που του χορήγησε το εν λόγω καθεστώς, υπό τους όρους που προβλέπονται στο κεφάλαιο III της εν λόγω οδηγίας, και να απολαύει εκεί, σύμφωνα με το άρθρο 21 της ίδιας οδηγίας, της ίσης μεταχείρισης που προβλέπεται στο άρθρο 11 της οδηγίας αυτής.
- 64 Όσον αφορά τα ευρύτερα δικαιώματα που συνδέονται κατά τα άνω με το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος, είναι σημαντικό να μπορούν τα κράτη μέλη να καταπολεμούν αποτελεσματικά την απάτη, ανακαλώντας το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος το οποίο θεμελιώθηκε σε απάτη.
- 65 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι κανείς δεν μπορεί να αξιώσει τη διατήρηση δικαιωμάτων που αποκτήθηκαν δυνάμει της οδηγίας 2003/109 μέσω απάτης, είτε ο δικαιούχος των δικαιωμάτων αυτών διέπραξε –ή γνώριζε– την απάτη αυτή είτε όχι, καθότι το καθοριστικό στοιχείο έγκειται στο ότι η κτήση των εν λόγω δικαιωμάτων είναι αποτέλεσμα απάτης.
- 66 Επομένως, το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/109 εφαρμόζεται σε όλες τις περιπτώσεις που η απόκτηση του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος βασίζεται σε απάτη, δηλαδή όπου η απόκτηση αυτή είναι προϊόν απάτης, ανεξαρτήτως του προσώπου που διέπραξε την απάτη αυτή και ανεξαρτήτως του αν ο εν λόγω διαμένων γνώριζε ή όχι την απάτη αυτή.
- 67 Ειδικότερα, η διάταξη αυτή εφαρμόζεται όταν, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, ο εν λόγω διαμένων, προκειμένου να αποκτήσει το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος, προσκομίζει παραποιημένα έγγραφα για να αποδείξει ότι διαθέτει σταθερούς και τακτικούς πόρους, επαρκείς για τη συντήρηση του ιδίου και των μελών της οικογένειάς του, τούτο δε ακόμη και αν δεν ευθυνόταν για την διαπραχθείσα απάτη και αγνοούσε τον απατηλό χαρακτήρα των εγγράφων αυτών. Πράγματι, σε μια τέτοια περίπτωση, η απόκτηση του καθεστώτος αυτού στηρίζεται άμεσα στην απάτη και επομένως η απάτη επηρεάζει κατ' ανάγκην το εν λόγω καθεστώς.

- 68 Η ερμηνεία αυτή δεν αναιρείται από την απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2008, Altun (C-337/07, EU:C:2008:744), στην οποία αναφέρθηκε το αιτούν δικαστήριο.
- 69 Με την απόφαση εκείνη, το Δικαστήριο έκρινε ότι, από τη στιγμή που τα μέλη της οικογένειας Τούρκου εργαζομένου έχουν αποκτήσει αυτοτελές δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 7, πρώτο εδάφιο, της αποφάσεως 1/80, το δικαίωμα αυτό δεν μπορεί πλέον να τεθεί υπό αμφισβήτηση λόγω παρανομιών που διαπράχθηκαν στο παρελθόν και αφορούσαν το δικαίωμα διαμονής του εργαζομένου αυτού, παρανομίες οι οποίες συνίσταντο, εν προκειμένω, σε απάτη που διέπραξε ο ως άνω εργαζόμενος (πρβλ. απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2008, Altun, C-337/07, EU:C:2008:744, σκέψεις 56, 57 και 59). Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι η αφορώσα το δικαίωμα διαμονής του Τούρκου εργαζομένου απάτη δεν μπορούσε να επηρεάσει το αυτοτελές δικαίωμα διαμονής των μελών της οικογένειάς του.
- 70 Εντούτοις, πρέπει να επισημανθεί ότι οι περιστάσεις της υπόθεσης επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση εκείνη διαφέρουν από αυτές της κύριας δίκης. Πράγματι, σύμφωνα με το άρθρο 7, πρώτο εδάφιο, της απόφασης 1/80, τα μέλη της οικογένειας Τούρκου εργαζομένου αποκτούν αυτοτελές δικαίωμα διαμονής μετά από διαμονή τριών ετών στο κράτος μέλος υποδοχής, χωρίς να χρειάζεται να υποβάλουν αίτηση προς τούτο. Επομένως, το Δικαστήριο δεν αποφάνθηκε επί των συνεπειών που θα είχε στα δικαιώματα των οικείων προσώπων η χρήση παραπονημένων εγγράφων προς στήριξη μιας τέτοιας αίτησης.
- 71 Εν προκειμένω όμως, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι οι επίμαχες στην κύρια δίκη αποφάσεις, με τις οποίες ο Υφυπουργός ανακάλεσε τις άδειες διαμονής επί μακρόν διαμένοντος της μητέρας και του γιου, στηρίζονται ακριβώς στο γεγονός ότι προσκομίσθηκαν ψευδείς βεβαιώσεις εργασίας του πατέρα προς στήριξη της αίτησης της μητέρας και του γιου, με σκοπό την απόκτηση του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος, ώστε να δημιουργηθεί η ψευδής εντύπωση ότι διέθεταν σταθερούς, τακτικούς και επαρκείς πόρους, δεδομένου μάλιστα ότι η απόκτηση ενός τέτοιου καθεστώτος είναι δυνατή, όπως εκτέθηκε στη σκέψη 59 της παρούσας απόφασης, μόνον κατόπιν μιας τέτοιας αίτησης.
- 72 Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι, σύμφωνα με το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/109, η διαπίστωση ότι η απόκτηση του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος στηριζόταν σε παραπονημένα έγγραφα συνεπάγεται απώλεια του καθεστώτος αυτού για τον υπήκοο τρίτης χώρας, ακόμη και αν ο υπήκοος αυτός αγνοούσε τον απατηλό χαρακτήρα των εγγράφων αυτών.
- 73 Ωστόσο, η απώλεια του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος δεν συνεπάγεται, αυτή καθεαυτήν, ότι το οικείο πρόσωπο χάνει και το δικαίωμα διαμονής στο κράτος μέλος υποδοχής βάσει του οποίου υπέβαλε την αίτησή του για τη χορήγηση του καθεστώτος αυτού, σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2003/109, και απέκτησε το καθεστώς αυτό, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, είτε το δικαίωμα διαμονής αυτό είχε αποκτηθεί δυνάμει του εθνικού δικαίου είτε δυνάμει του δικαίου της Ένωσης. Η απώλεια αυτή δεν έχει, επομένως, ως αυτόματη συνέπεια την απομάκρυνση από το έδαφος του κράτους μέλους αυτού, όπως τούτο προκύπτει από το άρθρο 9, παράγραφος 7, της οδηγίας 2003/109. Σε περίπτωση που, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, οι ενδιαφερόμενοι, δηλαδή η μητέρα και ο γιος, έχουν αποκτήσει το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος βάσει δικαιώματος διαμονής που χορηγείται δυνάμει της οδηγίας 2003/86, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο, όπως εκτέθηκε στη σκέψη 56 της παρούσας απόφασης, να εξακριβώσει αν τα πρόσωπα αυτά πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 17 της οδηγίας αυτής, να διατηρήσουν την άδεια διαμονής που τους χορηγήθηκε δυνάμει της εν λόγω οδηγίας.
- 74 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/109 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι, σε περίπτωση που το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος έχει χορηγηθεί σε υπηκόους τρίτων

χωρών βάσει παραποιημένων εγγράφων, το γεγονός ότι οι υπήκοοι αυτοί δεν γνώριζαν τον απατηλό χαρακτήρα των εγγράφων αυτών δεν εμποδίζει το οικείο κράτος μέλος να προβεί, κατ' εφαρμογήν της διάταξης αυτής, σε ανάκληση του εν λόγω καθεστώτος.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 75 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 16, παράγραφος 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/86/EK του Συμβουλίου, της 22ας Σεπτεμβρίου 2003, σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι, σε περίπτωση που έχουν προσκομισθεί παραποιημένα έγγραφα για την έκδοση αδειών διαμονής για τα μέλη της οικογενείας υπηκόου τρίτης χώρας, το γεγονός ότι τα μέλη αυτά της οικογενείας δεν γνώριζαν τον απατηλό χαρακτήρα των εγγράφων αυτών δεν εμποδίζει το οικείο κράτος μέλος να προβεί, κατ' εφαρμογήν της διάταξης αυτής, στην ανάκληση των ως άνω αδειών διαμονής. Σύμφωνα με το άρθρο 17 της οδηγίας αυτής, οι αρμόδιες εθνικές αρχές οφείλουν, εντούτοις, να διενεργούν προηγουμένως εξατομικευμένη εξέταση της κατάστασης των μελών αυτών, προβαίνοντας σε ισόρροπη και εύλογη εκτίμηση όλων των εμπλεκομένων συμφερόντων.
- 2) Το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2003/109/EK του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2003, σχετικά με το καθεστώς υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι, σε περίπτωση που το καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος έχει χορηγηθεί σε υπηκόους τρίτων χωρών βάσει παραποιημένων εγγράφων, το γεγονός ότι οι υπήκοοι αυτοί δεν γνώριζαν τον απατηλό χαρακτήρα των εγγράφων αυτών δεν εμποδίζει το οικείο κράτος μέλος να προβεί, κατ' εφαρμογήν της διάταξης αυτής, σε ανάκληση του εν λόγω καθεστώτος.

(υπογραφές)